

Egy ókori fordító személyi igazolványa Mit tudhatunk meg a *Mislé* görög fordítójáról?

GRÜLL TIBORNÉ CSALOG ESZTER
grulltborne@gmail.com, Szent Pál Akadémia

A *Mislé* ókori görög fordítása, a *Paroimiai* a legszabadabban fordított könyvek egyike a Septuagintán belül. Ennek többféle, egymással összefüggő oka van: először is, a Példabeszédek könyvének nem volt szerepe a zsinagógai istentiszteleteken, így az olvasási, értelmezési hagyománya távolról sem volt olyan stabil, mint a Tóranak vagy akár a Zsoltárok könyvének. Tény, hogy a Tórához képest lényegesen több olyan eltérés található benne, ami betűtévésztsre vezethető vissza: ilyenkor legtöbb esetben nagyon nehéz eldönteni, hogy a fordító olvasott-e félre egy szót, vagy az általa használt héber kézirat volt eltérő (nem szólva azokról az esetekről, amikor a fordító szándékosan „játszik a betűkkel”). A héber szövegben relatíve sok *hapax* található (összesen 21 abszolút értelemben vett *hapax*), amely szintén nem könnyítette meg a fordítást. Végezetül, de nem utolsósorban műfaja tanító jellegű, amelynél fogva még inkább felhatalmazva érezhette magát a fordító a szöveg aktualizálására.

Ez az aktualizáló fordítástechnika lehetővé teszi számunkra, hogy a fordító személyéről és a fordítás körülményeiről az átlagosnál többet tudjunk meg. A *Mislé* görögre ültetője a kor szokásainak megfelelően anonim módon végezte munkáját, és külső forrásunk sincsen személyével kapcsolatban, így hát fő kiindulópontunk maga a szöveg.

A *Paroimiai* kutatása a korábbi időkben meglehetősen háttérbe szorult a *Septuaginta* más könyveihez képest, évtizedeket kellett várni egy-egy monográfiára vagy tanulmányra. Mára a helyzet megváltozott, az utóbbi évtizedekben a könyv több neves kutató érdeklődésének a homlokterébe került. Mindazonáltal több alapvető kérdésben nincs konszenzus, így például a fordítás helyszínéről több kutató Alexandriát tette meg, mások viszont Jeruzsálemben lokalizálják. Úgy gondolom, a szöveg egyes jellegzetességei alapján a kérdés Alexandria javára dönthető el.

Olyan kérdéssel is foglalkozom, amellyel a szakirodalomban nemigen találkozhatunk, holott a szöveg hangsúlyeltolódásai sejtetnek bizonyos lehetőségeket – ez pedig a fordító hétköznapi foglalkozása. Bemutatom azokat a *locus*okat, amelyek alapján feltételezhető, hogy jártas volt a tanácsülések világában, illetve szívügye volt a fiatalok idegen hatásoktól történő megóvása.

Az előadás során a fordító személyéről – természetesen a legújabb szakirodalom figyelembevételével – egyfajta igazolványt próbálok kitölteni. Mikor és hol élt? Világnézetének milyen jellegzetességei figyelhetőek meg? Mi lehetett a foglalkozása, amikor nem fordított? Végül – a rendelkezésünkre álló korabeli névanyag segítségével – még személynevének lehetőségeit is körüljáróm, természetesen csupán bizonyos statisztikai valószínűség alapján.